

Procesmonitoring Nederland Weidevogelrijk

Procesmonitoring Nederland Weidevogelrijk

Rita Joldersma (CLM)
Jerry van Dijk (CML, Universiteit Leiden)
Adriaan Guldemond (CLM)
Anneloes Visser (CLM)
Anne Marike Lokhorst (Universiteit Leiden)
Aad van Paassen (LBN)

landbouw, natuur en
voedselkwaliteit

© 2008 Directie Kennis, Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

Rapport DK nr. 2008/096
Ede, 2008

Teksten mogen alleen worden overgenomen met bronvermelding.

Deze uitgave kan schriftelijk of per e-mail worden besteld bij de directie Kennis onder vermelding van code 2008/dk096 en het aantal exemplaren.

Oplage	150 exemplaren
Samenstelling	Rita Joldersma (CLM), Jerry van Dijk (CML, Universiteit Leiden), Adriaan Guldemond (CLM), Anneloes Visser (CLM), Anne Marike Lokhorst (Universiteit Leiden), Aad van Paassen (LBN)
M.m.v.	Henk Staats (Universiteit Leiden), Geert de Snoo (CML)
Foto omslag	Aad van Paassen (LBN)
Druk	Ministerie van LNV, directie IFZ/Bedrijfsuitgeverij
Productie	Directie Kennis Bedrijfsvoering/Publicatiezaken Bezoekadres : Horapark, Bennekomseweg 41 Postadres : Postbus 482, 6710 BL Ede Telefoon : 0318 822500 Fax : 0318 822550 E-mail : DKinfobalie@minlnv.nl

Samenvatting, conclusies en aanbevelingen

Het stimuleren van de samenwerking tussen boeren, terreinbeheerders, vrijwilligers, jagers en andere partijen om door onderlinge afstemming te komen tot een goed mozaïekbeheer voor weidevogels, is de inzet van de gebiedsaanpak Nederland Weidevogelrijk (NWR). Deze gebiedsaanpak is in 2007 getest in 17 pilotgebieden, met in totaal 11.300 ha waarvan circa 1.000 ha reser vaatgebied. Bij positief resultaat is het de bedoeling deze aanpak op te schalen naar 280.000 ha 'grutto- en kempaangebieden' met als doelstelling om in 2010 de achteruitgang van de weidevogels te stoppen. De kenniskring Weidevogellandschap en het ministerie van LNV heeft Landschapsbeheer Nederland, CLM Onderzoek & Advies en CML/Universiteit Leiden gevraagd om een evaluatie te maken van het proces van Nederland Weidevogelrijk.

Kenmerkend voor deze gebiedsaanpak is de mogelijkheid voor agrariërs om éénjarige contracten te kunnen afsluiten, bovenop de 6-jarige SAN contracten, om zo tijdens het weidevogelseizoen in te spelen op de aanwezigheid van weidevogels. In deze pilotgebieden is een veldmedewerker als professionele kracht ingezet om de betrokken partijen te betrekken bij het weidevogelbeheer, een start- en een actualisatiebijeenkomst te organiseren, afstemming op gebiedsniveau te bewerkstelligen en individueel advies te geven. De administratieve verwerking en budgetbewaking gebeurt door een kringconsulent die meerdere pilotgebieden onder zich heeft. De provinciale organisaties Landschapsbeheer (m.u.v. Friesland) zorgen voor inhoudelijke ondersteuning op het gebied van weidevogelbeheer.

Evaluatie succes gebiedsaanpak Nederland Weidevogelrijk

Deze gebiedsaanpak is succesvol te noemen als de samenwerking tussen betrokken partijen resulteert in een goed mozaïekbeheer op gebiedsniveau, dat zich vervolgens vertaalt in voldoende vliegvlugge jongen en uiteindelijk in een hoger aantal weidevogels in het gebied. Om de mate van succes te meten zijn onderstaande onderzoeksvragen als leidraad gebruikt.

Onderzoeksvragen procesevaluatie Nederland Weidevogelrijk

1. Heeft het proces om te komen tot mozaïekbeheer in de 17 pilotgebieden in 2007 goed gewerkt?
2. Is het organisatorisch mogelijk om de gebiedsbenadering op te schalen naar de volledige 280.000 ha die nodig is voor het behalen van de 2010 doelstelling?
3. Levert de gebiedsbenadering zoals deze in het kader van "Nederland Weidevogelrijk" wordt voorgesteld een effectieve bijdrage aan de 2010 doelstelling?

In deze evaluatie komen de eerste twee onderzoeksvragen aan bod. De resultaten van het broedsucces en vliegvlugge jonge weidevogels zijn onderwerp van een rapportage van Landschapsbeheer Nederland, die wordt opgenomen in de eindrapportage van Nederland Weidevogelrijk.

Werkwijze

Voor deze procesevaluatie is in de 17 pilotgebieden gewerkt met een logboek op zowel gebieds- als bedrijfsniveau. In 3 pilotgebieden en 3 niet-pilotgebieden zijn interviews gehouden met vertegenwoordigers van de betrokken partijen. Er is een enquête gehouden onder de 313 deelnemende boeren uit de 17 pilotgebieden, hetgeen een respons heeft opgeleverd van 33%. Om de kansen voor opschaling in te

schatten is de enquête ook gehouden onder boeren in 3 niet-pilotgebieden, met een respons van 21%.

Antwoorden op onderzoeksvragen

Per onderzoeksvraag heeft de opdrachtgever een aantal aandachtspunten heeft geformuleerd. Deze zijn meegenomen in de beantwoording.

Vraag 1: Heeft het proces om te komen tot mozaïekbeheer in de 17 pilotgebieden in 2007 goed gewerkt?

Aandachtspunten zijn hierbij:

- Relevantie van de criteria voor de selectie van de gebieden;
- Rol van de verschillende beheerders: agrarische natuurvereniging, vrijwilligersgroepen/vogelwacht, terreinbeheerders, anderen;
- Pluspunten, knelpunten en verbeterpunten.

Vraag 1.1: Selectiecriteria

De gekozen gebieden liggen goed verspreid over 9 provincies, met een minimale omvang van 180 ha en een maximale omvang van ca 1.600 ha. Ook is er een voldoende spreiding qua weidevogeldichtheden en duur van het gebiedsproces. In 8 pilotgebieden is ook een reservaat aanwezig.

We concluderen dat op basis van de criteria er een evenwichtige keuze is gemaakt van de pilotgebieden.

Vraag 1.2: Rol en deelname gebiedspartijen

Bij agrariërs in de pilotgebieden was de bereidheid tot deelname groot. In de meeste pilotgebieden was 75-100% van de deelnemende boeren aanwezig bij de startbijeenkomst en zo'n 60% bij de actualisatiebijeenkomst. Het sociale aspect, het elkaar ontmoeten, draagt bij aan een hoge opkomst. Agrarische natuurverenigingen spelen een belangrijke rol bij het organiseren van de bijeenkomsten en de follow-up.

Enkele jagers namen deel aan bijeenkomsten als boer of vrijwilliger, maar niet expliciet als zijnde jager. Terreinbeheerders waren niet altijd aanwezig, deels omdat ze niet waren uitgenodigd, deels vanwege trage interne communicatie en deels omdat er geen reservaat lag. Vrijwilligers waren vooral present bij de actualisatiebijeenkomsten om informatie in te brengen over de locatie van de nesten.

De geïnterviewde gebiedspartijen beschouwen de inhoud en frequentie van de bijeenkomsten als voldoende. Zij waarderen de inzet en beschikbaarheid van de veldmedewerker; de rol van de kringconsulent is voor hen minder zichtbaar. Opgemerkt wordt dat vrijwilligers en terreinbeheerders meer betrokken zouden moeten worden bij het weidevogelbeheer op gebiedsniveau.

We concluderen dat:

- Door de intensieve begeleiding van de veldmedewerkers met de boeren beheer is afgesproken dat verder is gegaan dan het al bestaande SAN-beheer.
- Vrijwilligers en ANV hun rol hebben gespeeld in de vormgeving en uitvoering van het beheer.
- In gebieden met een terreinbeheerder er nog te weinig samenwerking is geweest tussen de eerder genoemde partijen en de terreinbeheerder. Dit is een proces dat duidelijk nog moet groeien.
- Jagers alleen bij het proces worden betrokken wanneer predatorenregulatie noodzakelijk is en dat lijkt voldoende.
- Gemeenten niet bij het proces zijn betrokken.

We adviseren:

- In weidevogelkringen alleen de direct betrokken partijen te betrekken: boeren, ANV, terreinbeheerders en vrijwilligers.
- Voor het creëren van bekendheid, draagvlak en (planologische) bescherming van het weidevogelgebied, de gemeente jaarlijks via bijvoorbeeld een excursie of een nieuwsbrief bij het weidevogelgebied en –proces te betrekken.

Vraag 1.3: Pluspunten en verbeterpunten van Nederland Weidevogelrijk

Pluspunten

Op basis van de interviews, de data betreffende genomen beheersmaatregelen en de enquête zijn de volgende pluspunten te benoemen:

- *Flexibiliteit*: In totaal 75% van de deelnemende boeren heeft aanvullende éénjarige contracten afgesloten. Boeren in de pilotgebieden hebben significant meer verschillende beheerscontracten afgesloten (gemiddeld 4) dan boeren in de niet-pilotgebieden (gemiddeld 2). Flexibiliteit wordt als een groot voordeel gezien om zo in te spelen op het verloop van het seizoen voor zowel weidevogelbeheer als agrarische bedrijfsvoering.
- *Type en omvang beheersmaatregelen*: Met name in gebieden met nu relatief weinig hectares onder de SAN-regeling is veel winst geboekt met NWR maatregelen. De toename van het aantal hectares NWR maatregelen t.o.v. SAN is het hoogst voor de maatregelen extensief weiden (+751%), plasdras percelen (+326%), voorweiden (+152%) en vluchtheuvels (+124%). Experimentele maatregelen zoals de maaitrappen (van 0 naar 748 ha), de bouwlandstrook (van 10 naar 20 ha) en de weidevogelrand (van 0.13 naar 16 ha) waren zeer in trek.
- *Inzet professionele kracht*: De beschikbaarheid (korte lijnen, vragen en advies) en de kwaliteit van de veldmedewerker worden als zeer positief ervaren.
- *Betrokkenheid en inzet verschillende partijen*: Boeren in de pilotgebieden besteden significant meer tijd aan weidevogelbeheer (gemiddeld 59 uur per jaar) dan boeren in de niet-pilotgebieden (gemiddeld 34 uur per jaar). Er is niet gevraagd waaraan boeren deze tijd besteden, maar activiteiten zijn o.a. zelf nesten zoeken, extra beheersmaatregelen uitvoeren en overleg met veldmedewerkers en vrijwilligers over ontwerp en uitvoering van het beheer.

Verbeterpunten

- Flexibiliteit nog vergroten door vooraf de locatie voor maatregelen niet vast te leggen (o.a. voor maaitrappen).
- Vergroten van de betrokkenheid van terreinbeherende organisaties. Aandachtspunten zijn hier o.a. de interne communicatie zodat beheerders weten wat deelname concreet betekent in de praktijk en meer aandacht vanuit de veldmedewerker/gebiedscoördinator om de terreinbeheerder bij het proces te betrekken. Daarnaast zal experimenteerruimte en aanvullende financiering voor weidevogelbeheer t.o.v. SN in reservaten motiverend werken voor terreinbeheerders.
- Organisatorisch kan er nog een verbeteringslag worden gemaakt ten aanzien van het vastleggen van aanvullend beheer, uitnodigen van gebiedspartijen (zie ook vorig punt) en verslaglegging van bijeenkomsten (monitoring resultaten).
- Meer aandacht voor preventie van predatie en zondig predatorbeheer, waar dit op basis van gegevens wenselijk is.

We concluderen dat het proces om te komen tot mozaïekbeheer in de pilotgebieden redelijk tot goed heeft gewerkt:

- Agrariërs vinden de extra flexibiliteit in contracten (type en moment van afsluiten) een groot pluspunt.
- Inzet van een (professionele) veldmedewerker is cruciaal.

- Aandacht is nodig voor gebieden met reservaatpercelen (SN) en 'boerenpercelen' (SAN), waar samenwerking en afstemming van het beheer nog weinig van de grond is gekomen.
- Monitoring van het proces en van bedrijfsgegevens zou beter moeten.
- Aandacht voor predatorenbeheer, waar dit op basis van gegevens wenselijk is, moet bespreekbaar worden.

We adviseren:

- Flexibiliteit in contracten in ruimte en tijd op te nemen in een provinciale regeling.
- De inzet van een professionele veldmedewerker financieel mogelijk te maken in een provinciale regeling.
- Om al in een vroeg stadium de samenwerking tussen ANV/boeren en terreinbeheerder te organiseren, waarbij gezamenlijk een invulling van het beheermozaïek zou moeten plaatsvinden.
- Om ook in reservaten financiële mogelijkheden te creëren voor aanvullende SN-maatregelen, analoog aan die in de SAN-gebieden.

Vraag 2: Is het organisatorisch mogelijk om de gebiedsbenadering op te schalen naar de volledige 280.000 ha die nodig is voor het behalen van de 2010 doelstelling?

Aandachtspunten zijn hierbij voor de pilotgebieden

1. De 'duurzaamheid' van het concept Weidevogelkring in termen van meerwaarde van de samenwerking, enthousiasmeren van de deelnemers en mate van afhankelijkheid van externe input (begeleiding door 'gebiedregisseurs', procesgeld).
2. Factoren en actoren die een invloed hebben op de deelnamebereidheid van de agrarische ondernemers. Te denken valt o.a. aan aard van de bedrijfsvoering (type bedrijf, al of geen opvolger), beleving van de predatie ('heeft het zin').
3. Getroffen maatregelen en het gevoerde beheer.

Daarnaast is informatie nodig over niet-pilotgebieden om te kijken in welke mate de gebiedsaanpak daar al werkt c.q. kans van slagen zal hebben gezien de kenmerken van dat gebied.

Vraag 2.1 Meerwaarde van samenwerking in de gebiedsaanpak

Agrariërs in de pilotgebieden werken meer samen met andere partijen dan in de niet-pilotgebieden. Zij noemen ook vaker als reden voor samenwerking het werken aan een gezamenlijk doel.

Agrariërs in de pilotgebieden en de niet-pilot gebieden zien samenwerking met overige gebiedspartijen als noodzakelijk voor het halen van de weidevogelstellingen en verschillen weinig in hun waardering van de huidige samenwerking met gebiedspartijen: gemiddeld een rapportcijfer 7 of hoger, met uitzondering van de samenwerking met de terreinbeheerders (cijfer 6 buiten pilotgebieden en 6,5 binnen pilotgebieden).

Samenwerking met vrijwilligers wordt als belangrijk gezien; samenwerking met terreinbeherende organisaties wordt echter als minder noodzakelijk en wenselijk gezien, vooral in de niet-pilotgebieden.

In de pilotgebieden krijgen partijen over en weer meer oog voor de positie van andere partijen en probeert men hieraan tegemoet te komen, zodat eigen belang en gezamenlijk belang meer samen op gaan. Een factor die hieraan bijdraagt is een 'overlap' tussen functies en achtergronden, zoals een terreinbeheerder met een agrarische achtergrond, een boer die tevens jager is enzovoort.

Afhankelijkheid externe input

De rol van de veldmedewerker wordt zeer gewaardeerd door boeren, terrein-beheerders en vrijwilligers. In niet-pilot gebieden wordt onvoldoende tijd en het niet aanwezig zijn van een professionele kracht vaak genoemd als reden voor onvoldoende afstemming op gebiedsniveau.

Vraag 2.2 Factoren en actoren van invloed op deelnamebereidheid

Er wordt verondersteld dat de aard van de bedrijfsvoering en de beleving van predatie invloed hebben op de deelnamebereidheid. De resultaten van de evaluatie bevestigen dat niet.

- **Motivatie en intentie**
Agrariërs in en buiten de pilotgebieden staan beide positief t.o.v. weidevogelbeheer en zien het verbeteren van de weidevogelstand als het belangrijkste doel. Zowel respondenten in als buiten de pilotgebieden scoren hoog op hun intentie om weidevogelbeheer uit te voeren.
- **Type bedrijf en bedrijfsopvolging**
Bedrijfsoppervlakte, grootte van het bedrijf en intensiteit van de bedrijfsvoering verschillen niet voor agrariërs in en buiten de pilotgebieden. Zowel binnen als buiten de pilotgebieden voeren zij weidevogelbeheer uit op een vergelijkbaar hoog percentage van het bedrijfsoppervlak. Voor ongeveer de helft van de respondenten was de opvolgingssituatie nog niet bekend, zodat over het belang van deze factor aan deelname aan weidevogelbeheer geen uitspraak kan worden gedaan.
- **Predatie**
Vermindering van predatie wordt door 72% van de respondenten binnen de pilotgebieden en door 54% van de respondenten buiten de pilotgebieden gezien als voorwaarde om hun weidevogeldoelen te kunnen halen. Ook is men binnen de pilotgebieden uitgesprokener over de noodzaak om opgaande begroeiingen te verwijderen (64%) dan buiten de pilotgebieden (43%). Wel is het zo dat het ervaren probleem van predatie geen invloed heeft op de motivatie en inzet voor het weidevogelbeheer.

Vraag 2.3 Getroffen maatregelen

Zo'n 75% van de deelnemende agrariërs in de pilotgebieden heeft éénjarige contracten afgesloten bovenop de 6-jarige SAN contracten (zie ook onder 'pluspunten'). Onder de respondenten van de enquête heeft dit geleid tot een grotere diversiteit van maatregelen op het bedrijf.

Informatie over de niet-pilotgebieden

In de niet-pilotgebieden is men op eigen wijze bezig met samenwerking; de rol van de ANV en de vrijwilligers wordt hierbij als belangrijk gezien. Men geeft echter ook aan dat het ontbreekt aan afstemming en samenhang op gebiedsniveau, zowel qua beheer als inrichting en dat de inzet van professionele krachten belangrijk is gezien de tijd en kwaliteit die nodig zijn. Een verbeterde samenwerking tussen partijen en een mozaïekbeheer op gebiedsniveau met een ingebouwde flexibiliteit middels éénjarige contracten worden als aantrekkelijke punten gezien van de aanpak van Nederland Weidevogelrijk. Wel vraagt men zich af of de financieel-administratieve aspecten van deze aanpak zullen leiden tot bureaucratische rompslomp.

Opschaling van de gebiedsaanpak Nederland Weidevogelrijk: synthese

Hieronder geven we een synthese van de mogelijkheden voor opschaling van de gebiedsaanpak van Nederland Weidevogelrijk.

Er zijn grote overeenkomsten in agrariërs in en buiten de pilotgebieden voor wat betreft motivatie, intentie, bedrijfsgrootte, bedrijfsintensiteit en deelname aan weidevogelbeheer. Gezien de extra gerealiseerde hectares weidevogelbeheer in de pilotgebieden met de aanpak Nederland Weidevogelrijk is er alle reden om aan te nemen dat deze aanpak ook buiten de pilotgebieden zal slagen. De pluspunten van

de aanpak Nederland Weidevogelrijk moeten bij opschaling dan wel behouden blijven, d.w.z.:

- Flexibiliteit in te nemen maatregelen qua timing, locatie en contractduur;
- Inzet van een professionele kracht (veldmedewerker);
- Samenwerking met alle relevante gebiedspartijen.

De kans van slagen zal procesmatig groter zijn bij selectie van gebieden waar een agrarische natuurvereniging werkzaam is met een hoog percentage leden onder de deelnemende boeren aan weidevogelbeheer. Ook is het belangrijk dat er vrijwilligersorganisatie is die ondersteuning kan bieden.

De inzet van Nederland Weidevogelrijk is om toe te werken naar een weidevogelkring, overigens zonder de organisatievorm hiervoor strikt vast te leggen. In deze weidevogelkring zijn dan de verschillende partijen vertegenwoordigd en zorgen zij er gezamenlijk voor dat coördinatie, financiering en administratieve verwerking goed geregeld zijn.

De keuze van het werkgebied van een weidevogelkring hangt vanzelfsprekend samen met de weidevogeldichtheid. Op basis van de gruttodichtheid en de huidige dekking aan betaald beheer zijn de aandachtspunten voor opschaling in volgorde van belangrijkheid:

- Betaald beheer invoeren voor de 87.000 ha perspectiefvolle gruttogebieden;
- Beëindigen van betaald beheer voor de 15.000 niet perspectiefvolle gruttogebieden en deze gelden inzetten in perspectiefvolle gebieden;
- Betaald beheer invoeren voor de ruim 150.000 ha abiotisch en landschappelijk geschikte gebieden met een matige gruttodichtheid, daar waar ook ANVs actief zijn.
- Voor zover perspectiefvolle gebieden buiten de EHS of een Nationaal Landschap liggen waar de SAN regeling niet toegepast kan worden, hier flexibel op inspelen met andere vergoedingsregelingen.

De exacte hectares van deze categorieën zijn op basis van de Haalbaarheidsstudie (Schotman & Melman, 2006) niet aan te geven. Daarvoor zijn aanvullende GIS-berekeningen noodzakelijk (Melman, pers. mededeling).

Een andere opschaling betreft het beheer. Een hoger aandeel laat maailand (na 1 juni) is per gebied wellicht noodzakelijk. Het is nog onvoldoende duidelijk hoe hoog het gewenste percentage moet zijn. Wel zal het een opgave zijn om boeren voor een aanzienlijk hoger aandeel laat maaien te interesseren, gezien de te verwachten moeilijke inpasbaarheid in de huidige bedrijfsvoering.

Voor de afbakening van het werkgebied van een weidevogelkring is het zaak om zoveel mogelijk aan te sluiten bij het werkgebied van een agrarische natuurvereniging en (indien aanwezig) een terreinbeheerder. Hier zijn geen strikte oppervlaktegrenzen voor aan te geven, het gaat vooral om een gebied waar men zich bij betrokken voelt. Ook moet het gebied uiteraard perspectieven bieden voor het duurzame behoud van weidevogels.

Een aantal punten verdienen specifieke aandacht voor het welslagen van de gebiedsaanpak Nederland Weidevogelrijk:

- **Samenwerking boeren – terreinbeheerders**

De samenwerking tussen boeren en terreinbeheerders behoeft verbetering. De intentie is er, maar dit moet wel tot concrete afspraken leiden (aanwezigheid bij bijeenkomsten, afstemming van beheermaatregelen, openheid landschap, predatorenbeheer etc.). Binnen de terreinbeherende organisaties is de interne communicatie en afstemming op diverse niveaus m.b.t. de gebiedsaanpak een punt van aandacht. Experimenteren met het financieren van maatregelen, bijvoorbeeld éénjarige contracten naast de SN contracten, zal ook motiverend werken voor beheerders en pachters in reservaatgebieden.

- **Inzet van een professionele kracht**
Bij deze gebiedsaanpak is een professionele kracht nodig voor het organiseren van de bijeenkomsten, het afstemmen van maatregelen en het geven van advies aan beheerders, boeren en vrijwilligers. Financiering van deze werkzaamheden zou mogelijk moeten zijn binnen de PSAN-OS regeling. Dit kan worden aangevraagd door de ANV of door een door partijen gezamenlijk opgerichte organisatie, zoals bijvoorbeeld een weidevogelkring.
Voor de administratieve verwerking van de contracten zal de inzet van de veldmedewerker (of mogelijk in het begin de kringconsulent) nodig zijn. Een gebiedscontract voor weidevogelbeheer op het niveau van een 'weidevogelkring' zou af te sluiten kunnen zijn met de ANV, de terreinbeheerder of op termijn met een nieuw op te richten samenwerkingsverband of stichting weidevogelkring.
- **Predatorenregulatie**
Er is een spanning tussen de bescherming van predatoren en de bescherming van weidevogels. Juist in een weidevogelkring zou het onderwerp predatie besproken moeten worden, met inbreng van de verschillende partijen, om zo een gezamenlijke analyse te maken op basis van gegevens en vast te stellen wat elk van de partijen wil en zo nodig kan en moet doen om predatie waar nodig te reguleren.
- **Biotoopverbetering en ruimtelijke ordening**
Het verbeteren van de biotoopomstandigheden, bijvoorbeeld het tijdelijk verhogen van het slootpeil in maart en april, draagt bij aan de kansen voor weidevogels. Hier is een rol weggelegd voor het Waterschap. Ook het belang van het openhouden van het landschap als een voorwaarde voor weidevogelbeheer is evident. Dit vraagt om een inspanning van gemeente en provincie om deze openheid veilig te stellen.
- **Maatregelen en pakketten**
Het belang van goede 'pakketten' van geschikte beheersmaatregelen, met adequate vergoedingen, voor zowel boeren als terreinbeheerders, is evident. De flexibiliteit van Nederland Weidevogelrijk biedt de mogelijkheid om onderzoeksinzichten direct te vertalen naar de praktijk en te experimenteren met nieuwe maatregelen middels éénjarige contracten.

We concluderen dat organisatorisch gezien er goede mogelijkheden zijn om de gebiedsbenadering via weidevogelkringen op te schalen.

- In de pilotgebieden blijkt meer beheer te zijn afgesloten dan buiten de pilotgebieden.
- Animo voor weidevogels is zowel in als buiten de pilotgebieden hoog en de bedrijfsstructuur lijkt niet te verschillen.
- Predatie wordt zowel in als buiten de pilotgebieden als een probleem ervaren waar wat aan moet worden gedaan, maar dit leidt (nog) niet tot een verminderd animo voor weidevogelbeheer.
- Voorwaarde voor de opschaling is wel dat er een betaalde veldmedewerker is die het gebiedsproces kan trekken. Deze functie vereist de nodige vaardigheden.
- De vraag of het mogelijk is om op te schalen naar de 280.000 ha grutto- en kempaanland kunnen we op basis van de bestaande cijfers slechts benaderen. Daarvoor zijn aanvullende GIS-berekeningen nodig. Wel lijkt het mogelijk om het beheer aanzienlijk op te schalen. Dat blijkt als we de voorwaarden voor opschaling:
  - perspectiefvol gebied voor grutto;
  - mogelijkheid voor vergoeding beheer;
  - aanwezigheid van ANV en vrijwilligersorganisatie;
 globaal via kaartmateriaal beschouwen. Het blijkt dat er voldoende potentieel abiotisch/landschappelijk geschikte gebieden zijn (87.000 ha met een gruttodichtheid van > 5 paren/100 ha; 197.000 ha abiotisch/landschappelijk geschikte gebieden met 0-5 paren/100 ha). Ook de overlap tussen deze categorieën geeft vertrouwen dat de opschaling naar de 280.000 ha haalbaar is.
- **Procesmatig** lijkt de opschaling naar 280.000 ha grutto- en kempaan gebied mogelijk.

We adviseren:

- De (weidevogel)provincies voortvarend aan de slag te laten gaan met het ondersteunen en stimuleren van 'weidevogelkringen'.
- Om naar de mogelijkheden van opschaling een meer gedetailleerde studie te laten verrichten. Daarbij moeten ook recente data over de gruttostand worden meegenomen.